

vartija

ihminen – usko – kulttuuri

Evangelikaalisuus
Kari Peitsamo
Koronavirus

1 | 2020

Sisältö

Pääkirjoitus.....	3
Matti Myllykoski	
Mitä Yhdysvaltojen fundamentalistiset evankelikaaliset uskovat?.....	5
Jarmo Tarkki	
Evangelikalismin tutkijatähdet itsereflektion äärellä.....	19
Olli Saukko	
Pyhyiden annostelun taito	
Kari Peitsamon teologian pohdintaa.....	26
Heikki Tikkala	
Pesikö Jeesus kätensä?	
Tartunta on uskonnossa keskeisempi teema kuin tulemme ajatelleeksi, ja koronakriisi voi auttaa ymmärtämään miksi näin on.....	31
Risto Uro	
Etätehtöollinen ja luterilainen ehtoollisteologia: mahdollinen yhtälö.....	35
Sini Mikkola	
”Haavoittuvassa asemassa olemisen” stigma? – koronaretoriikkaa.....	41
Markku Kailaheimo	
Ihmiseksi kasvaminen tarvitsee humanismia.....	43
Matti Taneli & Jyrki Kaartinen	

Evangelikaalisuus ja koronavirus

Me täällä Vartijassa ajattelimme jo varhain viime syksynä, että alkuvuoteen olisi hyvä saada kirjoituksia Yhdysvaltojen evankelikaalisuudesta, jonka piirissä pidetään presidentti Donald Trumpista. Saimme kaksi hienoa kirjoitusta – ja vähitellen huomasimme, että alkanutta kevättä hallitsee aivan toinen aihe. Kiinasta Wuhanin maakunnasta eläintorilta levinnyt koronavirus on pannut maailman kirjat sekaisin meillä ja muualla. On isänmaallista, eettistä, solidaarista, viisasta ja ystävällistä pysyä kotona, luikkia kaupungilla ja kylän raitilla puhumatta kenenkään kanssa, pysyä kaukana, olla tervehtimättä ketään ja näyttää siltä, että on oikeasti huolissaan. Olemme siis kotona näkymätöntä vihollista paossa ja toivomme elämän palaavan pian tavalliseen uomaansa. Kauhistelemme mielessämme poikkeusolojen kansantaloudellisia kustannuksia ja valtionvelan kolossaalista kasvua. Näin siis täällä läntisessä Euroopassa.

Mutta toisin on Yhdysvalloissa republikaaneja kannattavien evankelikaalien parissa. Varsin monet raamattuvyöhykkeen, keskilännen ja muidenkin alueiden evankelikaalit kapinoivat terveysviranomaisten, tiedeihmisten ja demokraattipoliitikkojen aikaansaamia liikkumisrajoituksia ja julkisia kokoontumisia ehkäiseviä määräyksiä. Trumpille kysymys on luonnollisesti liike-elämän intresseistä ja oman presidenttikauden jatkumisesta neljällä lisävuodella loppuvuodesta pidettävissä vaaleissa. Trump eikä kukaan muukaan republikaani sano sitä ääneen, mutta heille lienee suhteellisesti ottaen eduksi, että virus iskee pahimmin itärannikon suuriin

kaupunkeihin sekä afrikanamerikkalaiseen köyhään väestöön. Niillä suunnilla ei äänestetä republikaaneja vaan demokraatteja.

Evangelikaalit – tai huomattavan monet heistä – vastustavat koronavirukseen torjuntaan liittyviä rajoituksia osittain erilaisesta näkökulmasta kun heidän kannattamansa presidentti. Ajatus on yksinkertainen: Euroopan ja Yhdysvaltojen liberaalit kristityt kannattavat kaikenlaisia koronavirukseen liittyviä rajoituksia, koska he eivät usko, että Jumala suojelee uskovia ja että rukous auttaa enemmän kuin sekulaari lääketiede. Kun Paavali sanoo, että uskovien tulee olla kuuliaisina esivallalle, evangelikaalit löytävät oman esivaltansa Valkoisesta talosta.

Matti Myllykoski

Mitä Yhdysvaltojen fundamentalistiset evankelikaaliset uskovat?

Jarmo Tarkki

Megakirkossa

Dallas, Teksas, kevät 2019. Aurinkoinen ja lämmin sunnuntaiamu. Suomikirkon messu oli pidetty lauantaina. Lento takaisin Kalifornian Santa Barbaraan lähtee vasta iltapäivällä. Päätän vieraillla historiallisessa ja vaikutusvaltaisessa Dallasin fundamentalistisessa evankelikaalisessa megakirkossa, First Baptist Church of Dallas, Texas. Sunnuntaiamun jumalanpalveluksia on kaksi, ensimmäinen alkaa klo 9:15 ja toinen klo 10:50. Päätin osallistua myöhään heränneiden jumalanpalvelukseen.

Vierailijoille on varattu erikseen tusinoittain pysäköintipaikkoja viereisessä parkkihallissa. Minut on huomattu, olen vierailija. Alkaa tuntua hyvältä.

Kävelen lyhyen matkan ihmisruuhkassa, kaikki ovat menossa kirkkoon; lapsia, nuoria, nuoria pareja, keski-ikäisiä ja joitakin vanhempia. Monella on kädessään pehmoraamattu, siis sellainen missä ei ole selkärankaa. Kirkonmenojen aikana moni maallikkoeksegeetti kääntelee ohuita Raamatun lehtiä tutkiakseen pastori, tuplatohtori Robert Jeffressin osoittamia kohtia.

Kirkonmenojen alkuun on vielä runsaasti aikaa ja niinpä päätän tutustua tähän 135 miljoonaa dollaria maksaneeseen moderniin, vuonna 2013 valmistuneeseen päätempeliin ja sen kuuden korttelin kokoiseen ”hengelliseen keitaaseen” aivan Dallasin keskustassa. Vuonna 1868 perustetun seurakunnan historiallinen

ensimmäinen kirkko on peräisin vuodelta 1891, mutta se on aivan liian pieni 14 000 hengen tarpeisiin.

Konservatiivisuus ja filistealainen isänmaallisuus on kaikkialla läpinäkyvää. Väriskaala on punaista, valkoista ja sinistä, Amerikan lipun värit. Alakerrassa on iso huone, jossa upeat jalopuusta tehdyt huonekalut lepäävät käyttämättömän näköisinä parkettilattialla. Seinillä roikkuu puoli tusinaa kuvaa ansioituneista miehistä, seurakunnan aikaisemmista papeista – kaikilla on pehmoraamattu kädessä. Pastorskien kuvat roikkuvat toisella seinällä.

Tämän museuhuoneen lähellä on lukuisia monikäyttötiloja, musiikkihuoneita, lastenkerhoja, kirjasto ja iso kommunikaatiokeskus, josta jumalanpalvelukset lähetetään satoihin tuhansiin koteihin.

Jumalanpalveluksen alkuun on enää muutama minuutti aikaa. Päätän marssia niin eteen kuin vain voin. Kirkkosali on lähes täysi, yli 2000 henkeä. Yllättäen edessäni on itse ylipappi, tuplatohtori Robert Jeffress. Tervehdin häntä. Ojennan käteni. Jeffress ei kättele. Kosketamme nyrkillä toisiamme. Tapaaminen kestää n. 10 sekuntia, pastorilla on kiire.

Pastori Jeffress on presidentti Donald Trumpin ehdoton kannattaja ja puolustaja. Kesäkuussa 2016, presidentinvaalikampanjan aikana Trump nimitti Jeffressin ”Trumpin evankelikaalisen neuvoston ja Valkoisen talon uskontoaloitteen” jäseneksi. Tässä tehtävässä Jeffress toimii edelleenkin, ylpeästi.

Maaliskuussa 2018 Jeffress esiintyi Fox News lähetyksessä, jossa hän selitti: Vaikka Trumpilla olisikin ollut suhde pornotähti Stormy Danielsin kanssa hiukan sen jälkeen, kun Melania Trump oli synnyttänyt pojan, seksuaalisuhde olisi merkityksetön, koska politiikka merkitsee enemmän kuin presidentin henkilökohtainen elämä. Jeffressin lausumia voi googlata – niihin tutustuessa tunne on samankaltainen kuin tunkiota tonkiessa.

Jumalanpalvelus alkaa upeasti 12 esilaulajan voimin. He kaikki liikkuvat edestakaisin ja saavat seurakunnan innostumaan. Tunnelma tiivistyy kun n. 200 hengen kuoro liittyy esilaulajiin. Laulun aikana täysikokoinen sinfoniaorkesteri nousee montusta, hitaasti. Mukaan liittyy myös moderni bändi. Tunnelma on korkealla, show on alkanut. Ristejä ei ole, ei liturgiaa, ei ehtoollista, pastori Jeffressillä on puku ja solmio, ja pehmoraamattu.

Musiikkia jatkuu n. puoli tuntia. Sen keskeyttävät pari kertaa yhden ja kahden lauseen puheenvuorot. Sitten musiikki vaikenee, alkaa upotuskasteet. Neljä uskoon tullutta, siis niitä, jotka ovat hyväksyneet Herramme Jeesuksen Kristuksen Vapahtajaksi ja Pelastajaksi, kastetaan. ”Kastemalja” on isohko lasinen uima-allas korkealla ”alttarin”, tai oikeammin esiintymislavan oikealla puolella. Täällä kastetaan oikein kunnolla, upotuskastemenetelmällä.

Sitten on pastori Jeffressin saarnan vuoro. Hän kävelee ympäri suurta ”alttaria” kuin häkissä oleva eläin. Pehmoraamattu on välillä mukana, sitten ”saarnatuolissa”. Häntä on helppo seurata, ajatukset ovat yksinkertaisia ja viesti selvä: kannattaa rakastaa Jeesusta ja olla kristitty, niin pääsee taivaaseen. En kokenut synnintuntoa, en tuntenut tarvetta muuttaa mitään. Kuulija sai vahvistusta kaikille ennakkoluuloilleen ja varmuuden siitä, että juuri me olemme oikealla tiellä. Se oikea tie on konservatiivinen, republikaaninen – kannatamme kansalaisten laajaa aseiden omistusoikeutta ja vastustamme näiden oikeuksien minkäänlaista rajoittamista. Emme halua, että valtio puuttuu tekemisiimme, paitsi silloin, jos nainen haluaa abortin. Haluamme pitää runsaat poliisivoimat, paljon vankiloita ja pitkiä vankilatuomioita, kuolemanrangaistus on hyvä asia. Haluamme pienen valtionhallinnon (small government), mutta erittäin vahvat asevoimat, kannatamme erilaisten sääntöjen ja rajoitusten purkamista, taloudellista vapautta, vastustamme LGBTQIA+ ihmisten oikeuksia, huumeita, avioliiton ulkopuolisia suhteita, mutta kannatamme vapautta. Ja äänestämme republikaaneja ja kannatamme erityisesti Trumpia, varauksettomasti. Ovathan jotkut Trumpin kannattajat väittäneet presidentin olevan ”Israelin kuningas” ja ”Jumalan toinen tuleminen” sekä ”Jumalan

valittu”. Trump ei ole kumonnut kuvauksia, vaan on edelleen tviitannut ko. luonnehdintoja (elokuu 21, 2019).

Välillä seurakunnalle kerrotaan mahtavasti ”Vapaussunnuntaista” (”Freedom Sunday”). Luvassa on ilotulitusraketteja ”alttarilla”, isänmaallista musiikkia, kunnianosoitus asevoimille, ja erityisvieraana merijalkaväen everstiluutnantti Oliver North, joka tuomittiin Reaganin aikana Iran-Contra -skandaalin yhteydessä 1980 -luvulla (vapautettiin kaikista syytteistä 1991).

Dallasin First Baptist Church on traditionaalinen fundamentalistinen evankelikaalinen poliittiseen kristilliseen oikeistoon kuuluva kirkko, jolle on tärkeää korostaa Kristuksen uhrikuolemaa ristillä meidän puolestamme (ns. penal substitutionary atonement), vanhurskauttamista yksin uskosta, Raamatun auktoriteettia ja uskovien yhteistä pappeutta. Tällaiset fundamentalistiset evankelikaaliset protestanttiset kirkot muodostavat yhdessä nimenomaan Yhdysvalloissa ”kristillisen poliittisen oikeiston” (”Christian right” tai ”religious right”), jotka ryhmänä ovat arvoäänestäjiä (”value voters”), joiden arvot ovat perinteisiä: sukupuolineutraalin avioliiton vastustaminen, evoluutioteorian vastustaminen (luonnonvalintana), aseidenkanto-oikeuden kannattaminen, abortin vastustaminen, kuolemanrangaistuksen puolustaminen, asevoimien kannattaminen, Israelin varaukseton tukeminen, ylipäätään lähes kaiken sen vastustaminen, mitä liberaalit kannattavat.

Evankelikaalisuuden etiologia ja miten se määritellään?

Protestanttisen reformaation tunnusmerkki oli auktoriteetin, lähinnä paavin ja kirkon hierarkian, klerikalismien vallan kyseenalaistaminen. Tämän johdonmukaisena seuraamuksena syntyi valistusaika, järjen ja tiedon, vapaan kyselyn aika. Immanuel Kant muotoili valistuksen tunnuslauseen (Horatiusta lainaten): ”Sapere aude!”, ”uskalla olla viisas!”. Toisin sanoen, uskalla ajatella omilla aivoillasi äläkä luota

auktoriteetteihin. Tämän seurauksena käynnistyi mm. historialliskriittinen Raamatun tutkimus. Martti Luther oli siirtänyt paavin auktoriteetin ”paperipaaviin”, Raamattuun. Kriittinen Raamatun tutkimus kyseenalaisti tämänkin ”paavin”. Roomalaiskatolisen kirkon magisterium, sen opetusvirka sai edelleen pitää viimeisen sanan, mutta koska protestantit olivat hylänneet kirkon magisteriumin auktoriteetin, ja koska nyt myös Raamatun auktoriteetti mureni, seurauksena oli epävarmuutta, epäselvyyttä ja sekaannusta.

Fundamentalismi syntyi protestiliikkeenä valistusajan järjen ja tiedon kriteerille. Niagarassa vuosina 1878-97 vuosittain pidettyjen raamattukonferenssien tuloksena, vastareaktiona modernistiselle teologialle syntyi ajatus fundamentaaleista, kristillisistä perusajatuksista. Näitä olivat mm. Raamatun erehtymättömyys, neitseestä syntyminen, Kristuksen ruumiillinen ylösnousemus, ihmeitten historiallisuus. Vuosina 1910-15 nämä ajatukset julkaistiin 12 pamfletissa, yhteiseltä nimeltään ”The Fundamentals: A Testimony To The Truth”. Nimestäkin näkyy, miten arvokkaasta projektista oli kysymys.

Historiallisesti moderni evankelikaalisuus syntyi 1940-luvulla yrityksenä uudistaa fundamentalismi, jonka keskittyminen tieteen, erityisesti evoluution vastustamiseen ja kultturelliseen eristäytymiseen sekä tiukkoihin dogmaattisiin määritelmiin esim. eskatologiassa ja raamattukäsityksessä nähtiin ongelmallisena. Fundamentalismin uudistukseen tai oikeammin vaihtoehtoiseen tulkintaan oli selvä tilaus: maailmansodat ja 1930-luvun lama kyseenalaistivat kaikkivaltiaan ja hyvän Jumalan olemassaolon, luonnontieteet kyseenalaistivat Raamatun selitykset elämän synnystä. Tätä tarkoitusta varten vuonna 1942 perustettiin ”Kansallinen evankelikaalisten yhdistys” (”National Association of Evangelicals” - NAE). Käytännössä kuka tahansa, joka kuului NAE:n jäsenkirkkoon, oli evankelikaalinen. Yksi tunnetuimmista ja varhaisimmista evankelikaalisuuden edustajista oli Billy Graham (1918-2018). Hän halusi elvyttää termin ”evangelicals” erottautuakseen fundamentalistien separatistisista pyrkimyksistä. Billy Graham oli evankelikaalinen, mutta ei fundamentalisti – toisin kuin työnsä jatkaja, poikansa Franklin Graham, joka

on Donald Trumpin vankkumaton kannattaja ja jonka kommentit islaminuskosta ovat oikeutetusti herättäneet ärtymystä.

Billygrahamilainen evankelikaalisuus on edelleen voimissaan, esim. Kaliforniassa sijaitsevassa pastori Rick Warrenin johtamassa Saddleback Church megakirkossa (ks. tästä <https://saddleback.com>). Kuten Jeffressin First Baptist Church Dallasissa, Rick Warrenin kirkko on osa etelän baptisteja (Southern Baptist Convention), mutta kun Jeffress on fundamentalistinen kristillisen poliittisen oikeiston evankelikaalinen edustaja, Rick Warren kuuluu ei-fundamentalistiseen, ei-kristillistä oikeistoa tukevaan, ei-poliittista kantaa edustavaan evankelikaalisten valtavirtaan. Analogiana voimme kuvitella äärikonservatiivin vanhoillislestadiolaisen ja progressiivisen körtin – molemmat kuuluvat Suomen ev. lut. kirkkoon, mutta muuten heillä on vähän yhteistä.

Sana ”evankelinen” tulee Martti Lutherilta, joka halusi kutsua protestanttista liikettä nimellä ”evankelinen” erotukseksi roomalaiskatolisista. Niinpä Yhdysvalloissa on ELCA – Evangelical Lutheran Church in America, aivan samoin kuin Suomessa on Suomen ev. lut. kirkko, mutta Yhdysvaltojen luterilainen kirkko ei ole evankelikaalinen. Tämä on aiheuttanut ja aiheuttaa edelleen paljon sekaannusta. Siten sana ”evankelikaalinen” pitää ennen kaikkea määrittellä eroavaksi sanasta ”evankelinen”.

Yleisesti ottaen sanan evankelikaalinen tarkka määrittely on haasteellista. Määritelmät ovat joko liian kapeita tai liian laveita. Niinpä uskonnonhistorioitsija George Marsden määritteli evankelikaalisen kristityn: ”Jokainen, joka pitää Billy Grahamista”. Kun Billy Grahamilta itseltään kysyttiin 1980-luvun lopulla mitä sanalla ”evankelikaalinen” tarkoitetaan. Hän vastasi: ”Itse asiassa se on kysymys, johon minäkin haluaisin vastauksen.”

Demokraatti presidentti Jimmy Carter ilmoitti olevansa uudestisyntynyt evankelikaalinen kristitty. Fundamentalistit halusivat erottautua evankelikaalisesta

Carterista poliittisesti. Saavuttaakseen tämän he muodostivat uusia organisaatioita, kuten Jerry Falwellin ”Moral Majority” ja Pat Robertsonin ”Christian Coalition”. Nämä organisaatiot osasivat käyttää mediaa, jonka käyttäminen onnistui erinomaisesti – myös siksi, että organisaatiot olivat poikkeuksellisen hyvin rahoitettuja. Falwellista ja Robertsonista tuli nyt evankelikaalisia, mutta vain siksi, että mielipidetiedusteluissa heidät niputettiin yhteen evankelikaalisen valtavirran kanssa. Billygrahamilaisen evankelikaalisuuden kanssa heillä oli kovin vähän yhteistä.¹

Englantilainen historioitsija David Bebbington määritteli vuonna 1989 maailmanlaajuisesti evankelikaaliseksi kristityksi henkilön, joka hyväksyy seuraavat neljä kohtaa (ns. ”Bebbington quadrilateral”):

- ”Biblicism” -- Raamatullisuus
- ”Crucicentrism” -- Keskittyminen Jeesuksen ristiinnaulitsemiseen ja sen pelastavaan vaikutukseen
- ”Conversionism” -- Kääntymisen kautta kristityksi
- ”Activism” -- Kristittynä olemisen tulee näkyä henkilön toiminnassa

Monet pitävät Bebbingtonin määritelmää parhaana (näin esim. George Marsden).

Toisaalta määritelmää on aiheellisesti kritikoitu sen yleispiirteisyydestä.

Bebbingtonin määritelmän mukaan Robert Jeffress ja Rick Warren kuuluvat samaan ryhmään. He itse tuskin hyväksyisivät tätä.

Tärkeätä on huomata, että yhdysvaltalaisessa fundamentalistisessa evankelikaalisuudessa kulttuurillinen ja poliittinen suuntautuminen on tärkeätä, ei niinkään teologiset opilliset kysymykset.

¹ Erinomainen lyhyt artikkeli tästä aiheesta löytyy tästä:
<https://www.theatlantic.com/politics/archive/2015/12/evangelical-christian/418236/>

Statements of Faith

Dallasin First Baptist Churchin verkkosivuilta löytyy kymmenen kohdan ”What We Believe” (“Mitä me uskomme”) ”uskontunnustus”. Samanlaiset uskonkuvaukset löytyvät muidenkin evankelikaalisten kirkkojen sivuilta. Mielenkiintoista on, että perinteisten konfessionaalisten (tunnustuksellisten) kirkkokuntien verkkosivuilta ei juuri löydy vastaanvanlaisia ”What We Believe” -sivuja.

Dallas First Baptist Church (ks. <https://www.firstdallas.org/what-we-believe>):

Raamattuun perustuvana kirkkona uskomme:

Jumala

Tunnustamme, että on yksi ja yksi ainoa elävä ja todellinen Jumala, joka on olemassa kolmessa persoonassa – Isässä ja Pojassa, Jeesuksessa Kristuksessa ja Pyhässä Hengessä - mutta ilman luonnon, olemuksen tai olemisen jakautumista. Hän on älykäs, henkinen ja persoonallinen olento, maailmankaikkeuden Luoja, Lunastaja, Säilyttäjä ja universumin Hallitsija. (5. Moos. 6:4; Joh. 1:1; Joh. 1:14)

Pyhien kirjoitusten auktoriteetti

Arvostamme raamattukeskeistä saarnaamista ja opetusta kaiken tekemämme perustana. (2. Tim. 3: 16-17; 2. Piet. 1:20-21)

Jumalanpalvelus

Pyrimme ylistämään ja palvelemaan Häntä intohimoisesti - yksilöinä, perheinä ja paikallisena kirkkona. (Joh. 4:23-24)

Rukous

Pyrimme tarkoituksellisesti varaamaan tietyt ajat yksityiseen, perhe- ja yhteisrukoukseen. (Matt. 6:7; 1. Tess 5:17)

Perhe

Kannustamme elinikäisiä sitoumuksia avioliittoon yhden miehen ja yhden naisen välillä; tuemme perheen jatkuvaa hengellistä hoitamista; ja olemme sitoutuneet kunnioittamaan koko perheen ensisijaisuutta toiminnassamme. (Matt. 19:5-6; Ef. 5:22-6: 4)

Yhdessäolo / yhteisö

Pyrimme aktiivisesti henkilökohtaisiin, perhe- ja henkilökuntasuhteisiin, joille on ominaista rehellisyys, molemminpuolinen tilivelvollisuus, keskinäinen palveleminen, molemminpuolinen rohkaisu ja keskinäinen kunnioitus. (Room. 12:10; 1. Joh. 4:7-11)

Elämänmuutos

Annamme jokaiselle uskovalle mahdollisuuden kehittää kristillistä maailmankuvaa ja toimimaan siinä kulttuurissa, jossa hän asuu, työskentelee ja on vuorovaikutuksessa. (Ef. 4:13; Kol. 1:28)

Jokaisen jäsenen palvelustehtävä

Kehitämme maallikkojohtajia, jotka toimivat tehokkaasti palvelutehtävissään, kouluttavat ja mentoroivat puolestaan muita uskovia palvelukseen. (Ef. 4:11-12)

Henkilökohtainen evankeliointi / tehtävät

Pyrimme jakamaan pelastuksen viestin kaikille ihmisille rodusta, etnisyydestä tai taloudellisesta asemasta riippumatta paikallisessa yhteisössämme ja kaikkialla maailmassa. (Matt. 28:19-20; 2. Kor. 5:18-20)

Yhteisvastuu

Kannustamme kaikkia jäseniä omaksumaan anteliaan elämäntyylin, joka tunnustaa Jumalan omistajuuden kaikessa, ja harjoittamaan raamatullista kymmenysten periaatetta (antamaan vähintään kymmenesosa tuloistaan) kirkon työn tukemiseksi. (1. Kor. 4:2; 1. Piet. 4:10)

Dallasin First Baptist Churchin verkkosivuilta löytyy myös syventävät uskomisohjeet, ”Articles of Faith” (ks. <https://www.firstdallas.org/articles-of-faith>). Siellä perheen kohdalla sanotaan mm.: ”Vaimon tulee alistua armollisesti aviomiehensä johtoon samoin kuin seurakunta haluaa alistua Kristuksen johtoon.” Raamatullista, mutta ehkä päivittämisen tarpeessa.

Huomiota herättävää näissä uskonlauseissa on, että teologisesti ne eivät juurikaan poikkea perinteisistä baptistien opetuksista: usko kolmiyhteiseen Jumalaan, aikuisten upotuskaste, ehtoollinen on symbolinen tottelevaisuuden osoitus, Raamattu on ihmisten kirjoittama, mutta Jumala on sen tekijä ja siksi Raamattu on erehtymätön. Vuonna 2003 tähän tuli tarkennus: ”Se (Raamattu) on alkuperäisessä käsikirjoituksessaan virheetön ja erehtymätön, jota on pidettävä sanasta sanaan inspiroituna.” (”It is inerrant and infallible in its original manuscript which is to be taken as verbally inspired.”)

Tarkennus on kummallinen, mutta varsin hyödyllinen, koska meillä ei ole ”alkuperäistä käsikirjoitusta”. Näin ollen kaikki vaikeat Raamatun kohdat voidaan ohittaa ja selittää miten vaan.²

Kuten monet muutkin fundamentalistiset evankelikaaliset, Dallasin First Baptist Churchin baptistit ovat innoissaan eskatologiasta, maailmanlopusta. Mutta tähänkin tuli tarkennus vuonna 2003:

”Kristuksessa kuolleet nousevat ensin, sitten me, jotka olemme elossa ja uskossa liitymme yhteen heidän kanssaan pilvissä tapaamaan Herraa ilmassa. Suuren ahdingon aikana Jumala tuomitsee tämän syntisen maailman (siis ne, joita ei ollut temmattu), jonka jälkeen Jeesus, meidän Herramme, tulee pyhiensä kanssa perustamaan tuhannen vuoden valtakuntansa.”

Tämä näkökanta on juhlalliselta nimeltään historiallinen jälkiahdinkolainen premillennialismi. Historiallinen, koska baptistien mukaan monet kirkkoisät opettivat sitä, jälkiahdinkolainen, koska Jumalan tuomio suuren ahdingon aikana on tapahtunut ennen tuhatvuotista valtakuntaa ja premillennialistinen, koska Kristuksessa olleet kuolleet ja elossa olevat uskovat ovat jo pitäneet kokousta pilvissä tavatessaan Herran ilmassa ja koska Jumalan tuomio on tapahtunut ennen tuhatvuotista valtakuntaa. Premillennialismin vastakohtana on baptistien aikaisemmin kannattama postmillennialismi, jonka mukaan tuhatvuotinen valtakunta on ensiksi, ja vasta sitten edellä luetellut asiat tapahtuvat. Mutta baptistien teologia muuttui maailmansotien aikana. Hyvästä syystä.

Kymmenyksien antamiseen tuli niin ikään tarkennus vuonna 2003. Silloin todettiin, että kymmenykset ovat lähtökohta, ei katto.

² Ilmaisu ”alkuperäinen käsikirjoitus” on sinällään virheellinen, koska Raamatusta ei ole koskaan ollut alkuperäistä yhtä käsikirjoitusta, vaan käsikirjoituksia.

Evangelikaalisten uskonmäärittelylistoissa näkyy käytännön asioiden korostus. Perhe, vapaaehtoistyö ja siihen sitoutuminen, ja ennen kaikkea rahan keruu. Tämä on ymmärrettävää, koska USA:ssa esivalta ei suoraan tue kirkkoja. Kirkolle rahaa lahjoittaneet voivat vähentää lahjansa verotuksessa, näin siis esivalta tukee kirkkoja epäsuorasti.

Ehkä merkittävintä on, mitä fundamentalististen evangelikaalisten uskonmäärittelylistoista puuttuu. Kristillisellä kirkolla on perinteen mukaan kolme teologista hyvettä ja neljä kardinaalihyvettä. Teologiset hyveet usko, toivo ja rakkaus näyttävät olevan fundamentalistisillä evangelikaalisilla esillä, ennen kaikkea uskomisen. Mutta kirkon neljästä kardinaalihyveestä urhoollisuus, oikeudenmukaisuus, viisaus ja kohtuullisuus puuttuvat kolme viimeksi mainittua. Selvää on, että fundamentalistiset evangelikaaliset eivät korosta viisautta lainkaan, kohtuullisuutta korostetaan - jos korostetaan - säästeliäästi. Jos kerran fundamentalistiset evangelikaaliset ovat oikeassa, miksi heidän pitäisi olla omien mielipiteidensä levityksessä kohtuullisia? Urhoollisuutta korostetaan, sehän on osa sotavoimien energiaa. Mutta entä oikeudenmukaisuus ("justice")? Sitä ei mainita missään. Miksi?

Kreikan *dikaiosyne* (vanhurskas) tarkoittaa oikeudenmukaisuutta. Sen latinankielisen käännöksen *iustitia* roomalainen laki tunsikin ennen kaikkea distributiivisena oikeudenmukaisuutena; jokaiselle ansionsa mukaan palkkioita ja rangaistuksia. Nykyään distributiivisella oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan usein oikeudenmukaista tulojenjakoa eriarvoisuuden vähentämiseksi. Koska evangelikaaliset, yhdessä joidenkin roomalaiskatolisten kanssa, muodostavat em. kristillisen poliittisen oikeiston ("value voters") ja koska poliittisen oikeiston filosofia on republikaaninen (Yhdysvalloissa), joiden ohjelmaan ei kuulu rikkaiden verottaminen taloudellisen tasa-arvon lisäämiseksi, ei ole ihme, että evangelikaaliset eivät puhu oikeudenmukaisuudesta.

Toiseksi oikeudenmukaisuuden korostaminen liittyy 1960-luvun siviilioikeustaisteluihin. Martin Luther Kingin puheissa sana ”oikeudenmukaisuus” esiintyy erittäin usein: ”Epäoikeudenmukaisuus jossakin on uhka oikeudenmukaisuudelle kaikkialla”, ”Todellinen rauha ei merkitse vain jännitteiden puuttumista, vaan oikeudenmukaisuuden toteutumista.” ”Moraalisen universumin kaari on pitkä, mutta se taipuu kohti oikeudenmukaisuutta.”

Koko evankelikaalisen liikkeen syntyminen liittyy reaktioon 1960-luvun saavutuksiin: naisten oikeudet, köyhien tukeminen, vähemmistöjen, erityisesti afrikkalais-amerikkalaisen väestön oikeuksien ajaminen. Kaikki nämä uhkaavat evankelikaalisten mukaan perinteisiä arvoja. He ovat oikeassa, mutta onko perinteisten arvojen ehdoton kunnioittaminen ja ylläpitäminen oikeudenmukaista ja tavoittelemisen arvoista?³

Yllä olen käyttänyt esimerkkinä Dallasin First Baptist Churchiä. Näin siksi, että se edustaa tyypillistä fundamentalistista evankelikaalista liikettä tänä päivänä ja myös siksi, että sen vaikutusvalta on suuri evankelikaalisten keskuudessa. Pastori Robert Jeffressin yhteydet presidentti Donald Trumpiin ovat yleisesti tunnettuja. Voin hyvin kuvitella, että Jeffress haluaisi periä Billy Grahamin, presidenttien hengellisen neuvonantajan, manttelin. Miksi et kuuluisi kirkkoon, jonka pastori neuvoo Yhdysvaltain presidenttiä!

Mikä näissä evankelikaalisissa megakirkoissa vetää ihmisiä puoleensa? Tähän on varmasti useita eri syitä. Yksi on ns. ”tyhjän ravintolan syndrooma”. Vieraassa kaupungissa tuskin monikaan haluaa mennä syömään tyhjään ravintolaan – oletamme, että ruoka on huonoa tai ylihinnoiteltua. Ravintola, jonka ulkopuolella on jono, on varmasti paras, miksi muuten ihmiset jonottaisivat. Sama on kirkkojen

³ Mielenkiintoista ja ihmettelyä herättävää on, että totuus, totuudellisuus, todenmukaisuus (*aletheia*, *veritas*) ei ole kardinaalihyve. Tänä post-totuuden aikana on mieltä ylentävää katsella Aristoteleen lausetta: ”Epätotta on sanoa, että se ei ole, mikä on, tai että se on, mikä ei ole, ja vastaavasti totta on sanoa sen olevan, mikä on, ja sen olevan olematta, mikä ei ole.” (Aristoteles, *Metafysiikka* 1011b25-30)

kohdalla. Jos kerran tuhannet ihmiset marssivat sisälle kirkkosaliin, siihen täytyy olla jokin erityinen syy. Megakirkoilla on valtavat resurssit, suureksi osaksi vapaaehtoisten voimin, joita hyödynnetään. Dallasin First Baptist Churchin jumalanpalvelus on kuin Las Vegasin show. Sitä oli ilo seurata, toteutus oli ulkonaisesti mahtava. Lisäksi ”pääsylipun” hinnan voit itse määrittellä.

Toiseksi, evankelikaalisten kirkkojen sanoma on yksinkertainen, yksiselitteinen ja selkeä. ”Statement of Faith” -listat ovat yleensä todella lyhyitä (ks. esim. Bellinghamissa, Washingtonin osavaltiossa sijaitsevan Cornwall Churchin ”What We Believe” <https://www.cornwallchurch.com/beliefs/#beliefs> tai yllä mainitun Rick Warrenin Saddleback Churchin uskomuslista <https://saddleback.com/visit/about/what-we-believe>). Sukupuoliroolit ovat selkeän perinteisiä, enimmäkseen 1950-luvulta matkittuja. Avioliitot ovat miehen ja naisen liittoja. Naisen paikka on kotona. Useimmat evankelikaaliset kirkot ovat lähes täysin valkoihoisia. Epävarmuutta tai nyansseja ei ole – evankelikaalisten maailma on mustavalkoinen. Epävarmassa, ambivalenttisisessä, post-modernissa ja kiireisessä maailmassa, jossa totuus on suhteellinen, ehdoton julistus tuntuu hyvältä ja turvalliselta. Megakirkko on kuin Peter Pan -maailma, siellä ei kenenkään tarvitse kasvaa aikuiseksi.

Evangelikalismin tutkijatähdet itsereflektion äärellä

Olli Saukko

***Evangelicals. Who they have been, are now, and could be.* Eds. Mark E. Noll, David W. Bebbington ja George M. Marsden. Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 2019. Grand Rapids, Michigan.**

Mitä evankelikaalisuus on ollut, miltä se näyttää tänä päivänä, ja mikä on sen tulevaisuus? Näiden kysymysten äärelle on teoksessa *Evangelicals. Who they have been, are now, and could be* kokoontunut joukko evankelikaalisuuden keskeisimpiä tutkijoita. Kirjan toimittajat ovat heistä ehkä tunnetuimpia, tai ainakin pisimmän uran tehneitä: historian professorit Mark E. Noll, David W. Bebbington ja George M. Marsden. Kirjan laajassa kirjoittajajoukossa on toki useampia virkaiältään nuorempiakin tutkijoita.

Kirjassa on suurilta osin kysymys todella itsereflektiosta. Noll, Bebbington ja Marsden tulevat kaikki liikkeen sisältä, ja he asettavatkin avoimesti itsensä tähän asemaan kirjan johdannossa. Johdannon lopussa Noll toteaa toimituskollegoihinsa tukeutuen, että heille ja muille evankelikaalisuuden tutkijoille, jotka ovat myös itse evankelikaaleja, tärkein syy tutkimustyöhön on se, että he näkevät evankeliumin sanoman olevan edelleen relevanttia niin Yhdysvalloissa kuin muualla maailmassa. Sisäpuolelta katsoen evankelikaalisuutta voi arvioida ja tarkastella eri tavalla kuin ulkopuolelta. Molemmissa näkökulmissa on puolensa ja molempia on tärkeää olla. Kun suurin osa evangelikalismin merkittävistä tutkijoista ovat tulleet liikkeen sisältä, tämä kysymys tutkijan suhteesta tutkimuskohteeseensa on ymmärrettävästi pohdituttanut evangelikalismin tutkijoita jo pitkään. Tätä pohdintaa nostaa esiin tämän kirjan kirjoittajista muun muassa kirkkohistorioitsija Douglas A. Sweeney

artikkelissaan, joka on alun perin julkaistu jo vuonna 1991. Kirjan kirjoittajien joukossa on pastoreita, mutta myös tutkijoita, joiden hengellistä taustaa ei nosteta esiin.

Bebbingtonin nelikenttä avaimena evankelikalismien kaleidoskooppiin

Evangelicals on kokoomateos, joka koostuu suurilta osin erilaisissa yhteyksissä aiemmin julkaistuista artikkeleista, esseistä ja pidempien kirjoitusten osista. Vain muutama kirjan luku on kirjoitettu erikseen tätä teosta varten. Kuten kirjan pidempi nimi *Who they have been, are now, and could be* antaa odottaa, teos on kattava esitys evankelikaalisuuden historiasta ja nykyhetkestä. Se onkin erinomainen perusteos lukijalle, joka haluaa perehtyä evankelikaalisuuden historiaan ja siihen liittyvien termien määrittelyihin. Sen lisäksi kirjan nykypäivään ja viime vuosiin katsovat osat lienevät kiinnostavaa luettavaa myös niille, joille evankelikaalisuuden perusteet ovat jo valmiiksi tutut.

Teoksen ensimmäinen osa esittelee evankelikaalisuuden historian tutkimuksen historiaa, ja tekeekin sen varsin kattavasti. Kirja sopii alan perusteokseksi ennen kaikkea siksi, että tämä ensimmäinen osio sisältää uudelleenpainetut versiot muutamasta tutkimusalan keskeisimmistä tekstistä 1980-, 1990- ja 2000-luvuilta. Nämä ovat pääosin kirjan toimittajien itsensä kirjoittamia. David W. Bebbingtonin nimi on tunnettu ennen kaikkea ”Bebbingtonin nelikentästä” (*Bebbington quadrilateral*), joka on yksi laajimmin käytetyistä evankelikaalisuuden määrittelyistä. Määrittely koostuu neljästä ”ismistä”: *biblicism*, *crucicentrism*, *conversionism*, *activism*. Toisin sanoen: Raamattukeskeisyys, ristin ja sovitustyön korostaminen; henkilökohtainen kääntymys ja ”uudelleen syntyminen” (*born-again*); sekä evankeliumin levittäminen ja esilläpitäminen aktivismin kautta.

Kiinnostavaa kyllä, vaikka evankelikaalisuudesta ja termin määrittelystä puhutaan ehkä eniten Yhdysvaltojen kontekstissa, Bebbingtonin määrittely pohjautuu hänen näkemyksiinsä evankelikaaleista Iso-Britanniassa. Alkuperäiset neljä kohtaa löytyvät

Bebbingtonin teoksen *Evangelicalism in Modern Britain: A History from the 1730s to the 1980s* johdannosta, joka on uudelleenpainettu myös tämän kirjan osaksi. Vanhempien tekstien joukossa ensimmäisessä osassa on myös osio, jossa useat nykypäivän evankelikaalisuuden tutkijat esittävät muutaman sivun mittaisia puheenvuoroja liittyen Bebbingtonin nelikentän käyttökelpoisuuteen nykypäivänä ja mahdollisiin siihen sopiviin lisäyksiin. Puheenvuoroissa neljän kohdan oheen esitetään muun muassa Pyhän Hengen vaikutusta. Professori Amanda Porterfield katsoo omassa puheenvuorossaan Bebbingtonin laatimaa määritelmää osana eletyn uskonnon (*lived religion*) tutkimusta ja nostaa esiin, miten tämän nelikentän avulla voi tarkastella evankelikalismia juuri elettyinä uskontona. Lisäksi puheenvuoroissa muun muassa päivitetään, miten lukuisissa alan kirjoissa on yli parin vuosikymmenen läpi nähtävissä toistuvasti sama viite: ”see Bebbington, pp. 2–3”. Tämä konkretisoi sitä, miten suuri merkitys Bebbingtonin määrittelyllä on alan tutkimukselle ollut.

Kirjassa käsitellään laajasti evankelikaalisuuden ja *evangelical*-termin määrittelyyn liittyviä pohdintoja. Tulisiko termiä käyttää adjektiivina vai substantiivina, ja tähän linkittyen, tulisiko se kirjoittaa pienellä vai isolla alkukirjaimella? Tilastollisen tutkimuksen tekeminen evankelikaaleista, erityisesti globaalista näkökulmasta, on erittäin haastavaa pelkästään siitä syystä, että evankelikaaleja on varsin vaikea määritellä ja sen myötä myös vaikea laskea, kun kyseessä ei useimmissa tapauksissa ole varsinainen kirkkokunta (*denomination*). On huomattava, että vaikka tutkijoiden kesken olisikin konsensus siitä, mitä evankelikalismi on, kyselytutkimuksissa itsensä evankelikaaleiksi määrittelevät henkilöt eivät välttämättä näe asiaa samalla tavoin, vaan saattavat pitää tai olla pitämättä itseään evankelikaaleina muista syistä. Kirjan ensimmäisessä pääluvussa eli vuonna 1984 julkaistussa artikkelissaan George Marsden toteaa, että evankelikaalisuutta voi pitää kirkkokunnan tai uskontokunnan sijaan jonkinlaisena mosaiikkina, tai monimuotoisuutta korostaen ennemminkin ”kaleidoskooppina”. Tällaiset allegoriat korostavat sitä, miten evankelikaalisuus näyttäytyy yhteisistä piirteistään huolimatta hyvin erilaisissa muodoissa.

Valkoisten evankelikaalien poliittinen nelikenttä

Evankelikaalisuuden tutkimushistorian ja termien aiheuttamien haasteiden käsittely on tärkeää, mutta erityisesti kun oma tutkimukseni keskittyy 2010-luvun amerikkalaiseen kulttuuriin, koin itse näitä asioita kiinnostavammaksi kirjan jälkimmäisen osion, jossa käsitellään evankelikaalisuuden nykytilaa, erityisesti vuoden 2016 presidentinvaalien tuloksen valossa. Myös näissä tämän osion esseissä ja artikkeleissa pidetään kuitenkin vahvasti esillä kysymystä siitä, keitä oikeastaan kuuluisi pitää evankelikaaleina ja miten termiin linkittyvät poliittiset mielikuvat ja merkitykset vaikuttavat sen käyttöön nyt ja tulevaisuudessa.

Kahdeksankymmentäyksi prosenttia. Historian emeritusprofessori Michael Hamiltonin mukaan kaikki, jotka tutkivat valkoisia evankelikaaleja, ovat lukeneet heistä tai edes ajatelleet tätä ryhmää viime vuosina, tietävät, mihin tämä luku viittaa. Meille muille kerrottakoon, että luku viittaa siihen prosentiosuuteen, kuinka moni valkoiseksi evankelikaaliksi (*white evangelical*) itsensä määritellyt äänestäjä äänesti Donald Trumpia presidentinvaaleissa 2016. Luku on monella tapaa merkittävä. Esimerkiksi edeltäviin vaaleihin verrattuna luku on noussut. Vuoden 2008 vaaleissa republikaanien ehdokas John McCain sai 74% tämän ryhmän äänistä, vuonna 2012 mormoniehdokas Mitt Romney sai 78%, ja tosiaan vuonna 2016 Trump 81%. Hamiltonin artikkelissa *A Strange Love? Or: How White Evangelicals Learned to Stop Worrying and Love the Donald* sekä historian professorin Thomas S. Kiddin kirjoituksessa *Is the Term "Evangelical" Redeemable?* esitellään ajatuksia siitä, minkälainen joukko tämä itsensä valkoisiksi evankelikaaleiksi määrittelevä ryhmä on. Tällainen evankelikaali saattaa yhden arvion mukaan olla ”kuka tahansa, joka on uskonnollinen ja katsoo Fox Newsia”, tai laajemmin ajatellen on uskonnollinen ja äänestää republikaaneja. Termin käyttö on hämärtynyt, mutta keskeinen tekijä on edelleen sen yhteys republikaanisen puolueen kannattamiseen. Hamiltonin ja Kiddin tekstit antavat nähdäkseni ymmärtää, että evankelikaaliksi identifioituminen poliittisessa kontekstissa ei vuonna 2016 tarkoittanut sitä, että näkee kaikki Bebbingtonin määritelmän neljä kohtaa osana omaa ajatteluaan ja uskoaan. Sen

sijaan amerikkalainen äänestäjä on saattanut alkaa pitää itseään evankelikaalina niin sanotusti ”kevyemmin” perusteluin, kenties poliittiseen identifioitumiseen liittyvistä syistä.

Hamilton on laatinut tekstiinsä myös oman ”valkoisten evankelikaalien poliittisen nelikentän”. Sen osat ovat kristillinen nationalismi, kristillinen ”nurkkakuntaisuus” (*tribalism*), poliittinen moralismi ja liittovaltiojohtoisuuden vastustus (*antistatism*), joista viimeinen on perinteisesti hyvin keskeinen aate republikaanisen puolueen piirissä. Nelikentästä näkyy Hamiltonin kriittisyys tällä tavoin politisoitunutta evankelikaalisuutta kohtaan. Samansuuntaista kriittistä tarkastelua on myös historian ja sukupuolentutkimuksen professorin Kristin Kobes du Mezin artikkelissa, joka käsittelee ”militanttia maskuliinisuutta” evankelikaalisuuden piirissä. Tekstissään Kobes du Mez käsittelee kiinnostavasti Trumpiin liitetyn ”machoilun” tai miehisyyden korostamisen ja konservatiivisen kristillisyyden perinteisen mieskuvan yhteyksiä ja linkittää tämän mieskuvan kylmän sodan ja Vietnamin sodan aikaiseen sotilaallisen miehisyyden ihannointiin.

Aiemmin mainittu kahdeksankymmentäyksi prosenttia koskee tosiaan itsensä ”valkoisiksi evankelikaaleiksi” määritelleitä äänestäjiä. Tämä onkin ainakin poliittisessa mielessä selvästi oma ryhmänsä, joiden äänet suuntautuvat mitä suurimmissa määrin republikaaneille. Sen sijaan useimmat amerikkalaiset tummaihoiset kristityt, joilla on uskonsa tunnuspiirteissä nähtävissä samat Bebbingtonin määrittelemät neljä elementtiä, äänestävät järjestään demokraatteja. Tätä jakoa käsittelee ansiokkaasti väitöskirjatutkija Jemar Tisby artikkelissaan, jonka otsikko on napakasti *Are Black Christians Evangelicals?*. Kirjoituksen johtopäätöksenä on, että mustiakin kristittyjä voi monesta syystä pitää evankelikaaleina, mutta silti he ovat historiallisista ja yhteiskunnallisista syistä pääosin omissa kirkkoyhteisöissään ja valkoiset evankelikaalit omissaan. Tisbyn mukaan otsikon kysymystä keskeisempiä asioita käsiteltäväksi ovat esimerkiksi niiden syiden pohtiminen, miksi mustina evankelikaaleina pidettävät kristityt ovat eriytyneet valkoisista, tai mitkä asiat valkoisten evankelikaalien kirkoissa aiheuttavat

sen, että mustat eivät liity niihin, vaan pysyvät omissa yhteisöissään. Tisbyn artikkeli on siinäkin mielessä ansiokas, että se esittelee johdannossaan hyvin selväsanaisesti ja tiiviisti evankelikaalisuuden tutkimuksen historian ja perusteet. Kiireiselle lukijalle nämä muutamit sivut tarjoavat aiheesta erinomaisen tiivistelmän!

Evangelikalismien marginaalit siirtyvät keskiöön

Patheos-sivuston bloggaajan Fred Clarkin esseen keskeisenä teesinä on, että Trumpin valtaannousun ohessa tapahtui kehitys, jossa evankelikaalisuuden marginaaliset äänet nousivat keskiöön. Tätä kehitystä Clark kuvastaa toteamalla, että tänä päivänä päälinjan (*mainline*) evankelikaalisten ryhmien johtajat eivät enää edusta perinteisen sanonnan mukaan ”kaikkia, jotka pitävät Billy Grahamista” vaan ”kaikkia, jotka pitävät George Marsdenista”. Tämä hieman kärkevä, yhteen tämän kirjan toimittajaan viittaava muotoilu osoittaa, minkälaisen itsetutkiskelun äärellä myös evangelikalismien tutkijat ovat. Clark korostaa, että hän arvostaa itsekään ehdottomasti edelleen Marsdenia, mutta muotoilun tarkoituksena on osoittaa, miten jonkinlainen evankelikaalisuuden entinen ydinjoukko ei enää saavuta sitä suurta valkoisten evankelikaalien massaa, joka äänesti Trumpin valtaan. Näiden uskonnollisten johtajien ja evangelikalismien tutkijoiden näkemykset ja asema ovat heikentyneet niiden evankelikaalien joukossa, jotka kenties kokevat itsensä evankelikaaleiksi lähinnä siinä mielessä, että he ”äänestävät republikaaneja, katsovat Fox Newsia ja ovat uskonnollisia”.

Vastaavaa sisäpiirin näkökulmaa tuo pastori Timothy Kellerin essee, joka on alun perin julkaistu *The New Yorker* -lehdessä joulukuussa 2017. Hän toteaa kirjoituksessaan piikikkäästi, että se ryhmä, joka ennen kutsui itseään ”moraaliseksi enemmistöksi” (*Moral Majority* oli 1980-luvulla Reaganin aikana vaikuttanut oikeistokristillinen järjestö), oli nyt valmis äänestämään presidentiksi kuinka moraalittoman ehdokkaan tahansa, kunhan tämä vain ajoi heidän asiaansa. Keller jatkaa toisella omakohtaisella havainnolla evankelikaaliksi identifioitumisesta: Kun 1970-luvulla sanoi itseään evankelikaaliksi, se tarkoitti, että ei ole fundamentalisti.

Jos nyt sanoo itseään evankelikaaliksi, se tarkoittaa että on. Muotoilu on hieman kärjistetty, mutta silti kuvaava. Kellerin kokemuksella on historiallinen taustansa. George Marsdenin mukaan ennen 1970-luvun puoliväliä termi oli yleisesti hyvin vähän käytetty, mutta kuitenkin jo 1950-luvulla evankelista Billy Grahamin kannattajat ja seuraajat alkoivat käyttää itsestään termiä *new evangelical*, erotuksena fundamentalisteihin. Tämä nimitys jäi sen jälkeen ainoastaan vielä tiukemman linjan edustajien käyttöön.

Evankelikaalien Kyyros

Kirjan kirjoittajat eivät käytännössä lainkaan puolustele presidentti Trumpia. Useamman tekstin sävystä välittyä sen sijaan kirjoittajien negatiivinen suhtautuminen häneen, ainakin sitä kautta, että niissä nostetaan esiin hänen kristillisiin arvoihin nähden epäsovinnaiset puheensa ja tekonsa.

Monista teksteistä välittyä kuitenkin ymmärrys myös siitä, mistä syystä niin monet valkoiset evankelikaalit äänestivät Trumpia. Moni tästä joukosta äänesti häntä juuri uskonnäkemyksensä vuoksi, ei niistä huolimatta. Trump on ajanut kuitenkin juuri sellaista politiikkaa, jota arvokonservatiivit amerikkalaiset kristityt haluavat, eikä siksi ole yllättävää, että he ovat kannattaneet häntä, vaikka hän on henkilönä sellainen kuin on. Samaa ilmiötä on kirjassaan *Sydänmaiden kapina* käsitellyt suomalaisista tutkijoista Markku Ruotsila, jolla onkin vahva ymmärrys amerikkalaisesta konservatiivisesta kristillisyydestä.

Mark Noll kirjoittaa johdannon ensisivuilla, että muutamat Trumpia kannattavat evankelikaalit ovat pitäneet tätä jopa jonkinlaisena uutena kuningas Kyyroksena. Kyyros oli Persian kuningas, jonka Jumala Vanhan testamentin mukaan valitsi juutalaisten vapauttajaksi ja suojelijaksi, vaikka Kyyros itse ei ollut juutalainen. Kun Kyyros vapautti juutalaiset Babylonin vankeudesta, hän nousi miltei messiaaniseen asemaan. Nähtäväksi jää, jääkö näiden evankelikaalien oman Kyyroksen vapautustyö ensi marraskuussa kesken.

Pyhyiden annostelun taito

Kari Peitsamon teologian pohdintaa

Heikki Tikkala

Kokeilen väittää, että uskonnon tarkoitus on sekä johtaa halulliset Jumalan yhteyteen että pitää heidät turvallisen kaukana pyhydestä. Kari Peitsamon teologia, sellaisena kuin se esitettiin Vartijan haastattelussa 2014, voi toimia esoteerisessä lahkossa muttei kansankirkossa, koska hän hyppää suoraan taivaallisiin sfääreihin ja lyö laimin eristepuolen.

Peitsamon kuohuttava peruslähtökohta on huomio, ettei minulla ole päätä. ”Kun vapaudumme harhasta, että meillä on pää, voimme alkaa elää Kristuksessa. Raamatun mukaan Kristus on miehen pää ja Kristuksen pää on Jumala. Kun elän Kristuksessa, en enää elä minä vaan Kristus minussa.”

Tavallinen tallaja äkkiä ajattelee, ettei tuossa ole päätä eikä häntää.

Ryppyotsaisempi väki huomaa, että jos sana pää korvataan sanalla minuus, ollaan ikaikaisen mystisen perinteen äärellä. En tosin tiedä, onko Peitsamo perehtynyt mystiseen perinteeseen; pikemminkin hänen pontimenaan lienee suora havainto, spontaani mystinen kokemus. Toden totta: välitön havainto vahvistaa, ettei minulla ole päätä, keisarilla ei ole vaatteita! Vaaditaan lapsen viattomuus tai rokkikukon itsetunto tämän itsestäänselvyyden esiin tuomiseen, kun ympäröivä kulttuuri on sen aikoja unohtanut.

Peitsamo on ajan hermolla siinä mielessä, että minuus kyseenalaistetaan laajalti tieteenkin piirissä. **Daniel Dennettin** mukaan tulos on selvä, kun aivoja tutkitaan moderneilla tekniikoilla: siellä ei ole ketään kotona. Minuus on osa sitä, mitä Dennett nimittää *kartesiolaiseksi teatteriksi*: ajatus että ohimoittemme välissä majailisi virkeä pikkumies joka ohjailisi toimintaamme aistien tuottaman informaation perusteella.

Sellaista keskusta aivoissamme ei ole. Sen sijaan siellä on joukko puoliälykkäitä prosesseja, kertomuksia, jotka nostavat joukostaan virtuaalisen kapteenin ratkaisemaan kysymyksen: mitä tehdä seuraavaksi. Tällainen virtuaalinen haamu on minuus.

Dennettin hahmottelemaan minuuteen on äkkiseltään vaikea samaistua. Introspektio antaa kuitenkin tukea hänen väitteelleen. Kun yritän havaita minuuttani, se pahalainen livahtaa aina alta pois. Tuo liukas olento on myös arvaamaton: en pysty kovin hyvin ennustamaan, mitä se ajattelee vaikkapa puolen minuutin päästä. Tähän on perinteinen kotitesti: olet minuutena olemassa, jos pystyt olemaan minuutin verran ajattelematta vaaleanpunaista elefanttia. (Mutta toisaalta... pystyn nykyään varttuneessa iässä olemaan koko päivän ajattelematta seksiä. Merkitseekö tämä että minuuteni kuitenkin on olemassa?) Puolen vuorokautta minuus on horteessa, josta minulla ei ole mitään havaintoa. Suuren osan loppuaikaa se on muuten sekava. Loputon joukko ajatuksenpätkiä, toivoja, pelkoja, tuntemuksia, muistoja on se mitä haaviini jää, kun pyydystän minuutta.

Tuollaista epämääräistä, harhaksi osoitettua haamua on vaikea ottaa vakavasti. Ehkä olen vain *pilvi housuissa*, kuten neuvostorunoilija **Vladimir Majakovski** kuolemattomasti lohkaisi. [*Облако в штанах*, selkeämpi suomennos olisi ehkä housuihin pukeutunut pilvi. Majakovski matkusti junalla 20-luvun Venäjällä. Puupenkillä vastapäätä istui muori, joka kovin pelkäsi julman näköistä kaksimetristä Majakovskia. Majakovski yritti rauhoittaa mummoa: ”Olen aivan vaaraton, olen vain pilvi housuissa.” Samassa hän ymmärsi, että siinäpä oiva nimi kehittymässä olevalle runoelmalle.]

Fyysikko **Erwin Schrödinger** vertaa ihmisen asemaa taiteilijaan, joka maalaa maisematauluun omakuvansa näkymää pällistelemään. Perimmäinen olemuksemme on tuo taiteilija. Pidämme yllä maisemaa ja omakuvaa tietoisuudessamme koko ajan, hetkestä hetkeen. Prosessi on niin itsestään selvä ja automaattinen, että tietoisiksi tulevat vain omakuva ja maisema. Taiteilija itse jää pimentoon.

Mutta hetkinen: jos tieteen tutkimustuloksissa erillinen minuus laajasti asetetaan kyseenalaiseksi, miksi sitten Peitsamo on saanut nurjan vastaanoton Helsingin yliopistossa? Luulisi akateemisten teologien pikemminkin aplodeeraavan. Kieltäessään maailmasta erillisen minuuden Peitsamo uhkaa myyttiä, jonka varaan meidän kaikkien persoonallisuus rakentuu. **Pierre Bertaux** kirjoittaa teoksessaan *Ihmiskunta käännekohdassa* persoonallisuuden myytistä: ”Meidän myyttimme ovat elävä, hiljaisuudessa hyväksytyt, itse kieleen asuntonsa rakentanut usko. Suurimmallakin skeptikolla on oma pohtimatta jäävien uskonkappaleiden luettelonsa. Jos nimittäisimme niitä niiden ansaitsemilla nimillä, useimmat nousisivat kapinaan ja sanoisivat: 'Kuinka niin myyttejä? Se mitä nimitätte myytiksi on toki totta!' – samoin kuin olisi sanonut faaraoiden aikainen egyptiläinen, jolle Isis-legenda olisi esitetty symbolisena runoutena. Persoonallisuuden myytti on länsimaiselle kulttuurille yhtä peruslaatuinen ja luonteenomainen kuin perhemyytti oli roomalaisille. Alamme vasta aavistaa, että persoonan käsite on myytti ja siten erään inhimillisen kehitysasteen tuntomerkki tietyssä kulttuurimuodossa. Heti kun jokin kulttuurin perusmyytti menettää elinvoimansa ja alkaa horjua, myös kulttuurin täytyy kuolla tai muuttua, jolloin se luo uusia myyttejä. Kulttuurin elinvoima riippuu sen myyttien elinvoimasta. Tämän johdosta on normaalia ja biologisesti tervettä, että ryhmä puolustaa olennaisia myyttejään, että länsimaiset kulttuurivaltiot astuvat puolustamaan ehtymättömällä voimalla persoonallisuuden myyttiä ja kieltäytyvät ylipäänsä näkemästä sitä myyttinä. Mutta tämä ei merkitse, että jokainen vallitseva myytti pitäisi hyväksyä totuusarvoksi.”

Peitsamo siis tölväisee arkaan paikkaan yrittäessään propagoida uskonnäkemystään Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa. Jumalan kieltäminen voi teologisessa olla *piece of cake*, mutta raja vedetään persoonallisuuden kieltämiseen. Semminkin kun toinen Bertaux'n mainitsema nykyajan myytti on tiede. Tieteen on mahdotonta hyväksyä transpersoonallisia kokemuksia, sillä se tarvitsee maailmasta erillisen minuuden voidakseen luoda objektiivisen kuvan maailmasta. Schrödinger nimittää tätä tieteellisen ajattelun perustana olevaa myyttiä objektivoinnin periaatteeksi (*principle of objectivation*).

Minulla ei ole päätä -huomiollaan Peitsamo pureutuu uskonnon ytimeen. Jos erillinen minuus kielletään samaistumiskohteena, korvaava kohde on se, mikä kelluu päämme tilalla: maailmankaikkeus. Eikä enää objektiivisen todellisuuden maailmankaikkeus, vaan kaiken kattava, elossa oleva, yhtä aikaa henkinen ja aineellinen universumi. Sille ei oikein ole käypää nimitystä kulttuurissamme (subjektiivinen kokemus on hiukan halventava, henkimaailmakin on varattu muuhun käyttöön), mutta yleisesti sitä symboloidaan termillä Jumala.

Tästäpä syntyykin ongelma: miten mitätön ihmisyksilö, jolla on maailmankaikkeudessa kusiaisen valtuudet (**Veikko Huovinen**), voi samanaikaisesti olla kosminen olento, maailmankaikkeuden suurin yksikkö, jonka tajuntaan mahtuu kaikki olevainen? Uskonnot ovat aina tienneet, että pyhyyttä tulee annostella varoen. Elävää Jumalaa harva pystyy kohtaamaan kasvoista kasvoihin. Jo muinaisilla kreikkalaisilla (jihuu, sainpa muinaiset kreikkalaiset mukaan!) oli myytti metsästäjä Aktaionista, joka salolla samoillessaan näki metsästyksen jumalattaren Artemiin alastomana hänen kylpiessään lähteessä. Siitä ei hyvä seurannut: Artemis muutti Aktaionin hirveksi, ja hänen omat koiransa repivät hänet. Hallitsematon pyhyiden kohtaaminen voikin siis johtaa progression sijasta regressioon, elämönhallinnan menettämiseen. ”Kaikissa päissä on Jumala, joskaan jokainen sydän ei seimeksi riitä”, kirjoitti **Lauri Viita**.

Uskonnot ovat kulttuurien vastaus tarpeeseen suhteellistaa yksittäisen minuuden erillisyys ja päästää tajuntaan sopiva annos pyhyyttä. Ajatellaanpa, että mieleemme kartesiolaisen teatterin seinässä on aukko, nimitetään sitä vaikka erityiseksi ilmoitukseksi. Hyvät pastorit vaihtavat siihen joka sunnuntai pyhiä kuvia, lasimaalauksia, joita valaisee ulkopuolelta perimmäisen olemuksemme kirkkaus. Pastorin ammattitaitoon kuuluu valita kulloisellekin teatteriyleisölle kuva, jonka maalaus sopivasti himmentää taustavalon häikäisyä muttei hävitä sitä kokonaan. Näin pystymme turvallisesti ylentämään sydämemme ja säilyttämään arkipäivän toimintakyvyn.

Kari Peitsamon teologia epäonnistuu tässä hienovaraisessa pyhän ja profaanin tasapainottamisessa. Hän peittää erityisen ilmoituksen aukon ja moukaroii sen sijaan kartesiolaisen teatterin seinään toisen, josta pyhyys pääsee suodattamattomana läpi häikäisten päämme sisäisen pikkumiehen.

Vaan eipä dramatisoida tuota enempää. Paljon yleisempi ongelma pastoreilla on kuitenkin se, että maalaus sutaistaan niin paksuilla väreillä, niin realistisesti, ettei kirkkaus pääse takaa loistamaan. Tällaisen kuvan pyhyys on väkisin kirkollisella arvovallalla ylläpidettyä. Kaikkiällisen kirkkauden kadottua jäljelle jää kuvainpalvonta. Kuvassa onkin epäjumala, jonka kumartaminen on pelastuksen ehto. Pian syntyy paha pastori, joka on huomannut, että taivaallisten kuvien esittämisellä voi tienata. Jos kirkollinen ikkuna on ainut aukko ulos, kuvien esittäjällä on monopoli. Lysti ei enää olekaan ilmaista. Saat karkin mutta vasta kun olet sanonut kolme kertaa kukkokiekuu. Uskonnollisissa yhteisöissä tämä on aina uudelleen toistuva kiertokulku.

Persoonallisuuden myytin murruttua pastorin paradoksi on siinä, että hän myy hiekkaa Saharassa tai vettä joen äärellä. Perimmäinen kirkkaus on meissä itsessämme eikä pyhissä kuvissa. Monopoli on murtunut, armoa pukkaa ovista ja ikkunoista. Kaikki pääsevät taivaaseen paitsi ne jotka eivät halua.

Pesikö Jeesus kätensä?

Tartunta on uskonnossa keskeisempi teema kuin tulemme ajatelleeksi, ja koronakriisi voi auttaa ymmärtämään miksi näin on
Risto Uro

Markuksen evankeliumissa on kertomus, jonka aihe vaikuttaa koronakriisiin keskellä yllättävän ajankohtaiselta. Galileaan saapunut joukko juutalaisia johtajia esittää Jeesukselle syyttävän kysymyksen: ”Miksi sinun opetuslapsesi eivät elä isien perinnäissääntöjen mukaan, vaan aterioivat epäpuhtain käsin”. Juutalaisten tapoja tuntemattomille lukijoilleen Markus selittää, mistä on kyse. Fariseukset sen paremmin kuin juutalaiset yleensäkin eivät hänen mukaansa käy aterialle ennen kuin ovat pesseet kätensä, ”vaikkapa vain tilkkasella vettä”. Juutalaiset vihmovat vedellä eli puhdistavat rituaalisesti myös kaikki torilta ostetut ruokatarvikkeet. On epävarmaa, kuinka hyvin Markus on ollut informoitu Jeesuksen ajan ihmisten ateriakäytännöistä. Rituaalinen puhtaus oli kyllä asia, joka vaikutti ihmisten elämään monin tavoin. Arkeologit ovat kaivaneet esiin niin Jerusalemissa kuin Galileassa useita altaita, joita on todennäköisesti käytetty koko kehon rituaaliseen puhdistamiseen. Käsien rituaalisesta pesemisestä ennen aterialla ei kuitenkaan ole säilynyt juuri muuta tietoa kuin Markuksen kertomus – joka sekin on kirjoitettu vuosikymmeniä Jeesusta myöhemmin. Vaikka käsien pesu olisikin ollut yleistä, on epärealista ajatella, että Jerusalemin juutalaiset uskonnolliset johtajat olisivat vahtineet galilealaisen profeetan käyttäytymistä ja vaatineet häntä tilille joidenkin oppilaiden lipsumisesta rituaalisen puhtauden suhteen.

Markuksen mukaan fariseukset ja lainopettajat olivat näin pikkumaisia. Markus käyttää muutenkin kovaa kieltä heistä puhuessaan. He ovat tekopyhiä ja tekevät

Jumalan tahdon tyhjäksi omilla perinnäissääntöjen tulkinnoillaan. Markusta myöhemmin kirjoittavat evankelistat lisäävät moninkertaisesti kierroksia kritiikkiin leimaamalla juutalaiset uskonnolliset johtajat läpeensä pahantahtoisiksi ja kieroiksi. Markuksen Jeesus kääntää puheen rituaalisesta epäpuhtaudesta moraaliseksi viestiksi. Ihmistä ei saastuta se, mikä tulee ulkoapäin, vaan sisältä ulos tuleva pahuus. Jeesus ei ollut yksin tulkinnassaan. Myös muut juutalaiset ajattelijat esittivät samansuuntaisia tulkintoja rituaalisesta puhtaudesta. Jotkut väittivät, että synti saastuttaa ihmisen kehoa – konkreettisesti. Rituaalinen puhdistautuminen oli hyödytöntä, jollei sydän ollut puhdas. Toiset taas selittivät, että ruumiillinen rituaalinen puhtaus viittaa johonkin tärkeämpään eli sielun puhtauteen.

Markus tulkitsee, että Jeesus julisti kaiken ruuan olevan puhdasta. Samalla hän paljastaa mihin yhteyteen kertomus epäpuhtain käsin syömisestä oikeastaan liittyi. Varhaiset kristityt kävivät keskenään kiistaa siitä, tulisiko Jeesus-liikkeeseen mukaan tulleiden ei-juutalaisten noudattaa juutalaisia puhtaussäädöksiä tai jopa kääntyä juutalaisiksi. Yhteiset ateriat tekivät kysymyksen akuutiksi. Aterialla tarjottava liha oli erityisen sensitiivinen kysymys, sillä se oli ei-juutalaisessa kontekstissa usein uhrilihaa eli rituaalisesti ”epäjumalien” temppelissä teurastettua lihaa. Epäjumalien demonisten voimien ajateltiin tunkeutuvan ihmiseen, joka syö tällaista lihaa.

Vaikka varhaiset kristityt muovasivat omaa identiteettiään suhteessa juutalaisiin puhtaussäädöksiin, uskomukset rituaalisesta puhtaudesta ja tartunnasta eivät hävinneet. Erityisesti seksuaalisuuteen ja naiseuteen liittyvät tabut elivät ja vahvistuivat kristinuskossa. Pahoja henkiä karkotettiin ihmisistä ja liturgisista instrumenteista. Kristityt kehittivät uusia maagiseen tartuntaan liittyviä ideoita ja käytäntöjä. Juutalaiset – kuten myös kreikkalaiset ja roomalaiset – uskoivat kuolleen ruumiin levittävän voimakasta saastetta, ja siksi kuolleiden käsittelyyn ja hautaamiseen liittyi tiukkoja rituaalisia sääntöjä. Kristityt käänsivät kuolleen ruumiin saastuttavuuden pääläelleen luomalla pyhien ihmisten jäännösten ympärille kultin, joka mobilisoi valtavia joukkoja ja ohjaa yhä tänä päivänä monien kristittyjen hengellistä elämää.

Tartunta on uskonnossa keskeisempi teema kuin tulemme usein ajatelleeksi. Uskonnontutkijat ja antropologit ovat teoretisoineet ilmiötä esimerkiksi olettamalla, että puhtaussäädöksissä on viime kädessä kyse yhteisön rajoista ja pyrkimyksestä luoda järjestystä. Ihmisruumis on kuin taulu, johon yhteisö kirjoittaa normistonsa. Psykologit ovat puolestaan tutkineet maagista tartuntaa empiiristen tutkimuksien avulla. Kuuluisiksi ovat tulleet Carol Nemeroffin ja Paul Rozinin tutkimukset, jotka viittaavat siihen, että maaginen tartunta on yleisinhimillinen psykologinen ominaisuus. Osallistujat olivat haluttomia pukemaan ylleen huolellisesti pestyä paitaa, joka oli aiemmin kuulunut vakavasti sairaalle. He eivät halunneet juoda mehua, johon oli koskenut steriloitu torakka. Myös positiivinen tartuntaan liittyvä taipumus näkyi tutkimuksissa. Rakkaan henkilön hiussuortuvaa ei pidetty minä tahansa hiuskimppuna. Tulokseen on helppo uskoa, kun ajattelee, kuinka suuria summia kuuluisuuksille kuuluneista esineistä ollaan valmiita maksamaan – eräänlaisia pyhainjäänöksiä nekin.

Uskonnollisissa käytännöissä ilmenevä tartunnan idea perustuu siis ihmismielen mekanismeihin, jotka vaikuttavat meissä kaikissa. Mutta mitä tällaisella tartunnalla on tekemistä hygienian kanssa? Voisi ajatella, että on täysin eri asia pestä kätensä rituaalisesti kuin puhdistaa ne terveystieteiden ohjeen mukaan ja kaiken sen tiedon varassa, mitä olemme oppineet viruksien ja bakteerien leviämisestä. Eri asia se tietysti onkin. Rituaalisen puhtauden tarkka vaaliminen ei pelasta ortodoksisjuutalaisia koronalta. Rituaalisten puhtaussäädösten ja hygieniaohteiden välillä on kuitenkin se yhteys, että meidän mieleemme prosessoi niitä osittain samalla tavalla. Ilkka Pyysiäinen on todennut teoksessaan *Synti: ajatuksin, sanoin ja töin* (Helsinki: WSOY 2005), että ihmiset ajattelevat uskonnollisesti saastuttavia asioita (esimerkiksi syntiä) biologiseen ajatteluun kehittyneillä mielen mekanismeilla. Käsittelemme niitä mielestämme ”ikään kuin ne olisivat jotakin biologista, kuin sairaus tai bakteeri tai epidemia”.

Toisaalta se miten ihmiset toimivat pandemiaohjeiden kohdalla voi perustua samoihin intuitiivisiin uskomuksiin tartunnasta. Harva meistä jaksaa perehtyä kovin

syvällisesti virologian tai epidemiologian tutkimuksiin. Luottamus annettujen ohjeiden pätevyyteen on tietysti tärkeä tekijä. Mutta koska näkymätön vaara uhkaa meitä lähes kaikkialla emmekä voi aina pohjata toimintaamme varmaan tietoon, sisäinen mielen varojärjestelmämme astuu usein kuvaan.

Uskonto on ruumiillista tartuntaa paljon enemmän kuin yleensä halutaan nähdä. Yritä kuvitella uskonto, josta puuttuu maaginen kosketus.

Paitsi että nyt ei tarvitse pelkästään kuvitella.

Etäehtoollinen ja luterilainen ehtoollisteologia: mahdollinen yhtälö

Sini Mikkola

Viime viikkoina ja kuukausina ihmiset ympäri maailman ovat olleet pakotettuja järjestelemään arkeaan ja elämänpiiriään uusilla tavoilla. Koronaviruksen räjähdysmäisen leviämisen vuoksi kaikkea inhimillistä kanssakäymistä on rajoitettu – niin vapaaehtoisesti kuin esimerkiksi valtion johdon virallisilla säännöksillä ja määräyksillä. Tässä muuttuneessa todellisuudessa, kontaktien vähentyessä, toisten tapaaminen ja ihmisten välinen yhteys on muuttunut monelle yhä tärkeämmäksi. Yhteyttä luodaan perinteisin tavoin, kuten puhelimitse, mutta myös uudenlaisin keinoin. Yksi pysäyttävä esimerkki yhteydestä ja yhdessä tekemisestä etäyhteyden kautta on tästä linkistä löytyvä, Vaskivuoren lukion kamarikuoron esittämä kappale Pelottomien riemulaulu. Nuoret laulavat: ”– – tuomme toivon, uskoa unelmiin.”

Nämä sanat toimivat oivallisena aasinsiltana Suomen evankelis-luterilaisen kirkon välittämään toivoon ja uskonvahvistukseen. Seurakunnat ovat toimineet nopeasti haastavassa tilanteessa ja muun muassa organisoineet uusia auttamistyön muotoja, striimaavat jumalanpalveluksia ja niin edelleen. Ihmisten kohtaaminen uusin välinein on otettu vakavasti. Tämä on hienoa ja arvokasta. Haluaisin nyt kuitenkin ottaa tässä kirjoituksessa kantaa kysymykseen ehtoollisen viettämisestä. Kotimaa24 uutisoi viime torstaina 26.3.2020, että Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispat ovat antaneet pääsiäisajan jumalanpalveluksista ohjeistuksia, joiden mukaan ehtoollista voi niissä viettää pienellä joukolla. Ihmiset voivat siis kodeissaan seurata, kun striimattavassa jumalanpalveluksessa nautitaan ehtoollinen. Etäehtoollisen mahdollisuus on evätty kirkon ehtoolliskäsitykseen ja kirkkojärjestykseen vedoten.

Sitä, etteivät kaikki pääse ehtoolliselle, toki tapahtuu niin sanottuina normaaleinakin aikoina. Osa ihmisistä katsoo kodeissaan jumalanpalvelusta television välityksellä menemättä kirkkoon fyysisesti paikan päälle. Monet kokevat kuitenkin tässä tilanteessa ongelmalliseksi sen, että muutamat valitut pääsevät Herran pyhälle ehtoolliselle, kun taas valtaosalta se mahdollisuus kielletään yleisten kokoontumisrajoitusten vuoksi. Ehtoolliselle osallistumatta jättäminen ei siten ole ihmisen oma valinta, vaan tilanteen sanelema pakko. Ehtoollisen nauttiminen pienellä porukalla tarkoittanee monen kokemuksessa sitä, että hänet on ikään kuin suljettu ehtoollisyhteyden ulkopuolelle. Loogiselta tuntuukin, että tässä poikkeustilanteessa ehtoollinen joko jaettaisiin kaikille tai sitä ei jaeta kenellekään.

Pappi ja psykoterapeutti Helena Kauppila summaa edellisen kaltaisia tunteja blogikirjoituksessaan Kotimaa24:ssä: ”Hullunkurinen mielikuva syntyy siitäkin, että kirkon ammattilaiset – mahdollisesti muutamalla sisäpiiriläismaallikolla vahvistettuna – viettävät suljettujen ovien takana keskenään ehtoollista ja kun menot ovat ohitse, kirkon ovet avataan sielunhoitoa varten. – – Itse ajattelen, että kirkon tulisi lopettaa ehtoollisen viettäminen kokonaan aina siihen saakka, kun poikkeusolot jatkuvat Suomessa. Se kertoisi siitä, että kirkko elää tämän yhteiskunnan kanssa samaa kriisiä.” Samoilla linjoilla Kauppilan kanssa on muun muassa Hiljaisuuden ystävien toiminnanjohtaja Mika K. T. Pajunen.

Molemmat kirjoittajat tyrmäävät ajatuksen niin sanotusta etäehtoollisesta. Sen keskeinen idea on se, että kodeissa on valmistauduttu ehtoollisen viettämiseen leipomalla tai ostamalla leipää sekä varaamalla viiniä sitä varten. Pappi toimittaa ehtoollisen messussa, joka striimataan koteihin, ja tällä tavoin etäyhteyden kautta pyhitetty ehtoollisleipä ja -viini nautitaan jokaisen halukkaan omassa olohuoneessa. Etäehtoollinen on tällä tavoin järjestetty esimerkiksi viikko sitten radioidussa luterilaisessa messussa Tanskassa.

Mahdoton yhtälö vai mahdollinen?

Nähdäkseni etäehtoollisen tarjoaminen ei sodi luterilaisen ehtoollisteologian keskeisiä painotuksia vastaan. Olennaista luterilaisen ehtoolliskäsityksen näkökulmasta on sen lahjaluonne. Tästä Luther oli aikanaan erityisen tarkkana vastustaessaan kaikkea puhetta ehtoollisesta kristityn uhrina. Ehtoollinen on Lutherin mukaan testamentti, jonka Jeesus jätti seuraajilleen, siis kaikille kristityille, kuten hän toteaa muun muassa Isossa Katekismuksessa: ”Kuten edellä sanoin, näitä sanoja ei ole julistettu kiville eikä kannoille, vaan minulle ja sinulle. Kristus olisi muutoin yhtä hyvin voinut pitää suunsa kiinni ja jättää kaikki sakramentit asettamatta. Mieti siis tätä lupaus ja sijoita teidän -sanaan myös itsesi, muutoin hän puhuu sinulle turhaan. Hän ojentaa näet siinä meille kaikille aarteen, jonka hän on tuonut taivaasta.”

Ehtoollinen ei ole uhri, jonka kristitty tarjoaa hyvänä tekonaan Jumalalle vaan Jumalalta alas laskeutuva lahja. Tuon testamentin tai lahjan näkyvänä merkkinä ovat leipä ja viini, ja sen keskeisenä sisältönä lupaus pelastuksesta ja syntien anteeksiannosta. Ehtoollinen, jossa Kristus on Lutherin (ja luterilaisen kirkon opetuksen) mukaan itse reaalisesti läsnä, on samalla ateria, jolla muistellaan Jeesusta. Kun siis ehtoollisen lahjan keskeinen viesti on se, että sen tulee olla avoinna kaikille kristityille, eikö pienen joukon viettämä ehtoollinen striimatussa messussa sodi tätä ajatusta vastaan? Kun vain muutamat saavat osallistua ja muut katsovat pakotetusti sivussa, syntyy kuin itsestään ajatus jaosta ensimmäisen ja toisen luokan kristittyihin.

Tästä voisimme toki päätellä, että ehtoollinen on siten viisainta kieltää kaikilta siksi aikaa, kun koronauhka hellittää. Tämän ajatuksen kaataa kuitenkin jo yksistään se, että Jumalan lahjaa ei voi kieltää. Ehtoollisen lahja ei ole papiston vallassa suoda tai evätä, kuten Luther toteaa: ”Sillä sakramentti ei kuulu yksin papeille, vaan kaikille, eivätkä papit ole sen herroja, vaan palvelijoita, joiden pitää pyydettyäessä jakaa sitä haluaville sakramentin molemmat muodot.” (WA 6, 507. Suom. Jari Jolkkonen.) Jokaisella kristityllä, joka ymmärtää ehtoollisen merkityksen ja haluaa ottaa siihen osaa, on itsestään selvä oikeus ehtoollisen lahjaan. Tätä tukee myös esimerkiksi

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjoihin kuuluvan Yksimielisyyden ohjeen toteamus: ”Kaikki vanhan kristikunnan opettajat ja koko pyhä kristillinen kirkko opettavatkin yksimielisesti Kristuksen asetussanojen ja pyhän Paavalin niille antaman selityksen perusteella seuraavaa: Kristuksen ruumis otetaan vastaan myös suulla, ei ainoastaan uskolla ja hengellisesti niin kuin sakramentin ulkopuolellakin tapahtuu.”

Toinen keskeinen luterilaista ehtoolliskäsitystä määrittävä tekijä on se, että ehtoollinen on yhteyden ateria. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon katekismuksessa todetaan: ”Ehtoollinen yhdistää meidät Kristukseen ja toisiimme. Sitä vietetään yhdessä taivaan joukon ja kaikkien pyhien kanssa.” Käsitys on johdettu tunnustuskirjoista, joissa ehtoollista määritellään muun muassa seuraavasti: ”Ehtoollinen on uuden testamentin sinetti ja kaikkien murheellisten sydänten lohtu. Se sitoo ja yhdistää kaikki kristityt kiinteästi Kristukseen heidän päähänsä ja toinen toiseensa.” (Yksimielisyyden ohje) Lutherin sanoin: ”Tämän sakramentin merkitys ja työ on kaikkien pyhien yhteys.” (WA 2, 743.) Ehtoollinen vahvistaa kristittyjä yhteisönä, suhteessa Jumalaan ja suhteessa toinen toiseensa. Yhteyttä luovana sakramenttina ehtoollinen luo kollektiivista toivoa. Myös tästä näkökulmasta ehtoollisen kieltäminen valtaosalta seurakuntalaisia on täysin kestänyt. Jos milloinkaan, niin maailmanlaajuisen pandemian aikaan tarvitsemme yhteisöllisyyden, keskinäisen rakkauden ja toivon vahvistamista. Näitä voi tuki vahvistaa myös muiden keinojen avulla, mutta kirkon elämän keskiön – ehtoollisen – sulkeminen pois tästä on enemmän kuin kyseenalainen asia.

Miten ehtoollisaineiden pyhittäminen etäyhteydellä sitten olisi perusteltavissa? Ajatus siitä, että Jumala (ja näin myös Kristus) on läsnä kaikkialla luomakunnassaan, on yksi itsestään selvä osavastaus kysymykseen. Ihminen ei määrittele sitä, missä Jumala on tai ei ole. Pappi, vaikka hän representoikin Kristusta toimittaessaan ehtoollisen, ei viime kädessä itse säätele ehtoollisaineiden pyhittymistä. Se tapahtuu hänen ulko- ja yläpuolellaan, kuten tunnustuskirjoissa todetaan: ”Konsekraatiosta me uskomme, opetamme ja tunnustamme, että mikään ihmisen teko tai

jumalanpalveluksen toimittajan lausuma sana ei tee Kristuksen ruumista ja verta ehtoollisessa läsnä oleviksi, vaan läsnäolo on tunnustettava yksinomaan Herramme Jeesuksen Kristuksen kaikkivaltiaan voiman aikaansaamaksi.” (Yksimielisyyden ohje) Toinen, tähän liittyvä näkökulma on se, että ehtoollisen idea itsessään ylittää ajan ja paikan palautuessaan Jeesuksen sanoihin kahdentuhannen vuoden taakse ja sitoessaan kristittyjä toinen toisiinsa paitsi tässä ajassa, myös historian kaarella. Miksei aikaa ja paikkaa voisi ylittää myös nykyisten viestintävälineiden avulla? Tällaista yhteyttä hahmottelee muun muassa yhdysvaltalainen kollegani Dr. Deanne Thompson blogissaan omien kokemustensa kautta.

Toki etäehtoollisen järjestäminen vaatisi käytännössä varsin paljon miettimistä sen suhteen, millä tavoin ja millaisella etukäteisohjeistuksella se toteutettaisiin. Nähdäkseni asiassa tulisi toimia ihanteellisimmassa tapauksessa muulla tavoin kuin television tai radion välityksellä, siis käyttämällä videoneuvottelun kaltaista, monenvälistä yhteyttä. Tällaisen palvelun kautta messun toimittajien ja seurakuntalaisten läsnäolo olisi yhtäaikaista ja vastavuoroista. Reaaliaikaisen yhteyden kautta ehtoollispöydän laajentaminen koteihin olisi teologisesti kestävämpi ratkaisu kuin radion tai television välityksellä toteutettava etäehtoollinen, jossa seurakunnan ja messun toimittajien välissä on viestintätavasta johtuen korkeampi muuri. Kaksisuuntaisen yhteyden kautta messun toimittajilla olisi sen sijaan edessään ehtoolliselle osallistuva seurakunta ruudun välityksellä, kun jokaisella vielä olisi oma kameransa päällä.

Pappi ei toki pystyisi etäehtoollisella täysin valvomaan, kuka siihen osallistuu. Mutta toisaalta: ei kirkossakaan tarkisteta henkilöpapereita. Kuten Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sivuilla todetaan: ”Käytännössä ehtoollisvieras päättää itse osallistumisestaan, sillä ehtoollisen jakajat eivät tutki osallistumisoikeutta. He jakavat ehtoollista kaikille sitä pyytävälle.” Kenties etäehtoollinen olisi myös altis väärinkäytöksille. Pidän kuitenkin epätodennäköisenä, että kukaan vaivaantuisi valmistelemaan kotonaan ehtoollispöydän vain laittaakseen asian leikiksi. Todennäköisesti harvempi myöskään tänä päivänä esimerkiksi säilöisi ylijäänyttä

ehtoollisleipää käyttääkseen sitä vaikkapa maagisiin tarkoituksiin, kuten on tapahtunut joskus historiassa. Ajattelen, että kaipaus ehtoolliselle, Jumalan ja toisten yhteyteen, on otettava vakavasti ja sille tahtovista tulisi ajatella lähtökohtaisesti hyvää.

Vielä viimeinen kysymys. Kääntyisikö Luther haudassaan, jos kuulisi pohdintaa etäehtoollisen järjestämisestä? Hyvin todennäköisesti. Muistutan kuitenkin, että Luther kääntyisi todennäköisesti haudassaan jo paljon muunkin kirkossamme tehdyn ja yleisesti hyväksytyn teologian vuoksi. Uudet sukupolvet tarvitsevat uutta teologiaa. Sitä luodaan kontekstuaalisesti, kunkin aikakauden ja sen kysymysten erityispiirteet huomioon ottaen. Näin teki myös Luther itse. Perinnettä ei ole syytä hylätä, mutta siihen takertuminen aiheuttaa pahimmillaan sen kaltaista jäykkyyttä, mikä vieraannuttaa kirkkoa inhimillisestä todellisuudesta ja luo toivon ja uskon näköalojen sijaan näköalattomuutta ja kokemusta hylätyksi tulemisestä. Reformaation on jatkuttava.

”Haavoittuvassa asemassa olemisen” stigma? – koronaretoriikkaa Markku Kailaheimo

Matkustamisen jälkeisessä karanteenissa on tullut seurattua televisiosta lähes päivittäin lähetettyjä hallituksen tiedonantoja ja erikoislähetystyksiä koronaviruksesta. Tuntikausien kuuntelussa on huomio pakostakin kiinnittynyt määritelmään, jolla kutsutaan koronavirukselle erityisen altista riskiryhmää: he ovat ”haavoittuvassa asemassa olevia”. Tämä määritelmä on toistunut kymmeniä kertoja niin ministereiden kuin toimittajan ja haastateltavienkin puheissa. Miksi ei ole tyydytty puhumaan vain yksinkertaisesti riskiryhmästä?

Jos ”haavoittuvaa” lähtee määrittelemään sanan varsinaisessa merkityksessä, johtaa se aika kauas koronatartunnasta. ”Haavoittuvahan” on sellainen, joka on saanut haavan, joka vuotaa verta. Sodassa ”haavoituttiin” luodeista ja kranaatin sirpaleista. Itsekin voin olla ”haavoittuvassa asemassa” niin kylppärissä kuin liiterissäkin. Voin ”haavoittua” joko partahöylään tai kirveeseen. Nämä tapaukset ovat vahinkoja. Puukkohiipasilla olevien on sen sijaan tarkoituskin ”haavoittaa” toista, molemmat ovat ”asemissa”, jossa tulee osumia ja syntyy sekä pisto- että viiltohaavoja. Näillä miellelyhtymillä on hyvin vähän tekemistä pääasiassa pisaratartuntana leviävän koronaviruksen kanssa.

Laajemmassa kansainvälisessä keskustelussa koronaviruksesta on tuon tuosta toistunut erityisesti stigman käsite. Sillä on pyritty leimaamaan ja stereotypioimaan niiden maiden kansalaisia, jotka ensimmäisinä sairastuivat epidemiaan. Lainaan FT Antti Lampisen blogikirjoitusta:

”Olen myös omin silmin, joskin epäuskoisena, todistanut sosiaalisessa mediassa näennäisesti älykkäiden ihmisten levittävän täyttää huhupuhetta esimerkiksi siitä, että covid-19 -tartuntojen levintä Italiassa johtuu ’laittomista kiinalaisista siirtotyöläisistä’. On ällistyttävää, että länsimaassa leviävä epidemia yhä edelleenkin esitetään tällä tavoin ’itämaisesta’ vektorista johtuvaksi.”

Sanan varsinaisessa merkityksessä myös stigma tarkoittaa ”haavoja”. Stigmojen alkuperä liitetään fransiskaanimunkki Franciscus Assisilaiseen (1181 tai 1182 – 1226) joka rukouksellaan La Vernan vuorella 1224 sai käsiinsä, jalkoihinsa ja rintaansa samanlaiset pistohaavat kuin Jeesuskin Golgatalla. Franciscus peitteli haavojaan, mutta ne pysyivät parantumattomina hänen kuolemaansa saakka. Tästä syystä stigmoja pidetään negatiivisessa merkityksessä häpeäleimoina.

Puhe ”haavoittuvassa asemassa olevista” ei missään tapauksessa tarkoita tuollaisen häpeäleiman antamista – onhan sen kohderyhmäkin päinvastainen – ja sillä lienee pyritty ennen kaikkea vain vetoamaan kanssaihmissiin, mutta neutraalimpi ”riskiryhmään kuuluva” olisi viralliseen kieleen sopivampi. Symbolisena kielikuvana ”haavoittuvassa asemassa oleva” on alttiimpi sekä koronalle että stigmatisoinnille.

Ihmiseksi kasvaminen tarvitsee humanismia

Matti Taneli & Jyrki Kaarttinen

Koulussa pojat syrjäytyvät, koska heidän psykososiaalisia kehitystekijöitään ei kyetä ottamaan riittävästi huomioon. Tytöt ahdistuvat perfektionismitaipumuksensa takia. Ennen muuta kysymys on siitä, että koulusta on tullut ”arvosana- ja kurssitehdas,” joka on työntämässä syrjään ihmiseksi kasvun, samalla kun kilpailusta ja siinä menestymisestä on tullut itseisarvo.

Humanismin ihanteista kyllä puhutaan usein koulun juhlapuheissa. Sen arvot ovat kuitenkin ristiriidassa ajan hengen kanssa, jossa korostuu pääsykoepisteiden kerääminen sekä kansallisissa että kansainvälisissä rankingeissa menestyminen. Teknologisesta ja välineellisestä järjestä on tullut ensi sijassa kaikkea kasvatusta ohjaava tiedonintressi. Siinä myös ihminen ja hänen osaamisensa nähdään taloudelle alisteiseksi tuotannontekijäksi ja vaihtosuhteeksi, jonka arvoa voi mitata. Koulukasvatus voi olla kadottamassa mittaamattoman arvokkaan, antiikista lähtien vaalitun, humanistisen sivistysperinnön tilanteessa, jossa kasvatus halutaan aikaisempaa voimaperäisemmin ymmärtää lähinnä koulutusteknologiana. Tämän takia koulusta ei saa tehdä liikeyritystä, jossa ihmisistä ”tuotetaan” uusliberalismin hengessä maailmantapahtumien suhteen kritiikittömiä sivustakatselijoita.

Saksalainen filosofi ja yhteiskuntateoreetikko **Max Horkheimer** (1895–1973) toteaa puhuttelevasti: ”Useimpiin lähihistorian suuriin onnettomuuksiin on vähintään yhtä lailla syynä hyvin ihmisten toimettomuus kuin pahojen toimeliaisuus.”

Jos me emme pidä huolta humanistisesta sivistysperinnöstä, olemme pulassa.

”Kasvatus tarvitsee taistelevaa humanismia kaikkialla, missä vallanpitäjät ovat pukeutuneet väärän tietoisuuden valepukuun,” kuten **Georg Henrik von Wright** on osuvasti sanonut.

Erityisesti nyt, koronavirusta vastaan kamppaillessamme, tarvitsemme epätsekkäitä ja toinen toisistamme huolta pitäviä, eettisesti vahvoja, kanssaihmiä. Tässä tilanteessa henkisesti kanssaihmistä lähellä olevasta – humanistisesta – elämänasenteesta, on varmasti apua.

Vartija N:o 1/2020

V. 1888 perustettu riippumaton aikakauslehti

132. vuosikerta

Julkaisija:

Vartija-aikakauslehden kannatusyhdistys r.y. (riippumaton yhdistys)

ISSN 0782-033X

www.vartija-lehti.fi

toimitus@vartija-lehti.fi

Päätoimittajat:

(vastaava)

Matti Myllykoski

Isonnevantie 41 A 9

00320 Helsinki

p. 050-3182453

matti.myllykoski@helsinki.fi

Mikko Ketola

Kirkkohistorian laitos

PL 33, 00014 Helsingin yliopisto

p. (09) 19122055

mikko.ketola@helsinki.fi

Vartijan kannatusyhdistyksen jäsenyys vuodelle 2020

Vartijan tukijäsen saa kaikki lehden numerot ja e-kirjat välittömästi niiden ilmestyttyä pdf-tiedostoina sähköpostiinsa. Lisäksi hän saa toimituksen uutiskirjeen ja kutsuja kiinnostaviin lukijatapaamisiin. Lehden nettisivulle uudet numerot ilmestyvät kaikkien luettaviksi pari kuukautta myöhemmin. Lukijatapaamisista tiedotetaan vain lehden tukijoille.

Vapaaehtoinen tukijäsenmaksu 20 € (opiskelijat ja työttömät 10 €) yhtä lukijaa kohden vuodelle 2019 maksetaan lehden Danske Bankin tilille FI79 8146 9710 2040 57. Viestitilaan maksaja merkitsee e-lehden ja e-kirjojen saajan tai saajien **sähköpostiosoitteen** ja varmuuden vuoksi myös **puhelinumeron**. Maksaja saa välittömästi tiedon lehden julkaisemisesta Vartijan nettisivulla. Lisätietoja asiasta antaa matti.myllykoski@helsinki.fi

Toimitusneuvosto

Suvi Kava, Salla Ranta, Mikko Ketola, Matti Myllykoski, Niilo Rantala.

Vinjettikuvat: Anssi Rauhala